

VICTOR ISAC

Deosebiriile dintre sistemele sociale și divergențele dintre concepțiile politice sînt astăzi profunde și în bună parte se manifestă ca fiind de neconciliat. În această atmosferă a contradicțiilor de neîmpăcat, se conturează totuși din ce în ce mai evident și se impune din ce în ce mai categoric un imperativ pragmatic unanim acceptat : COEXISTENȚA PAȘNICĂ, echivalînd cu salvarea păcii și civilizației umane. Parafrazînd pe strămoșii noștri în dictonul : „Salus populi suprema lex esto”, noi astăzi spunem : „Salus mundi suprema lex esto”, adică, dacă în dreptul statal național „Legea supremă este salvarea poporului”, în dreptul internațional de astăzi : „Legea supremă trebuie să fie salvarea lumii”. În acest caz, DACĂ DREPTUL ISTORIC ESTE UN AUTENTIC DREPT, EL NU POATE FI ÎN AFARA LEGII SUPREME DE APĂRARE A PĂCII ȘI IMPLICIT DE SALVARE A LUMII.

Oamenii de drept, reflectînd o bună parte a opiniei publice, consideră că pericolul holocaustului revine descoperirilor științifice din sfera energiei nucleare. Oamenii de știință în cauză au semnat manifeste ale păcii și se dezvinovătesc categoric, transmitînd responsabilitatea asupra tehnicii care, utilizînd descoperirile științifice, construiește armele distrugerii totale. Tehnicienii, la rîndul lor, se disculpă tot atît de convingător transferînd orice vinovăție posibilă asupra factorului politic de decizie, singurul răspunzător de folosirea sau nefolosirea armelor depozitate, respectiv de întreruperea sau continuarea firului istoric al existenței umane.

Oamenii politici, la rîndul lor, caută acoperire și găsesc justificare pentru acțiunile lor în idei, doctrine sau teorii din diferite domenii. Printre acestea se află și conceptul de „drept istoric”, devenit o paradigmă politică. Nu putea exista o mai fericită alegere, dar cu o singură condiție, aceea de a fi realmente un drept. Să încercăm verificarea, respectiv confruntarea cu cîteva elemente definitorii sau cel puțin date caracteristice ale dreptului. La cele două mottouri : „Un act de drept nu cauzează nimănui prejudiciu”, și „Unde există drept există și remediu”, anticipînd prezența dominantă a valorilor morale, mai adăugăm : „Dreptul este arta binelui și a echității” (Celsus), „Dreptul obiectiv este linia de conduită reprezentînd garanția interesului comun” (Duguit), „Dreptul pozitiv asigură ordinea cea mai favorabilă binelui comun” (Dabin), „Dreptul este un minimum de etic” (Jéllinek), „Ideea fundamentală a

dreptului implică respectul demnității omenești și al tuturor drepturilor legitime ale omului“ (M. Djuvara), „Un principiu fundamental care caracterizează dreptul socialist este apărarea păcii între popoare împotriva oricărui război“ (I. Ceterchi) și „Dreptul a fost, este și continuă să fie un ideal de comportare umană“ (E. Nicolcioiu).

Reunind și corelând elementele menționate ca reprezentative pentru noțiunea de drept, rezultă următoarea definiție: *DREPTUL ISTORIC este remediul prejudiciilor sociale (statale, naționale sau de altă natură) determinate de concursul de împrejurări ale istoriei, remediu ce se realizează în spiritul valorilor morale, prin înstaurarea drepturilor legitime și a cooperării în interesul comun al părților în litigiu.* Este deplin evident, încît nu mai este necesară o analiză a elementelor componente, căci elementele arhitecturale ale definiției formulate oferă calea soluționării oricărui litigiu istoric. Exceptînd și *eliminînd prejudecățile istorice, patimile politice și reaua credință*, dar preluînd *eticismul dreptului istoric*, oglindit în definiție, se deschide calea soluționării oricărui litigiu, indiferent că este în Cipru, Liban, Orientul Apropiat, în Centrul Europei sau în Extremul Orient. Dat fiind faptul că dreptul istoric are caracter de drept internațional, în scopul realizării practice a prevederilor sale nu se pot formula măsuri de forță, ci cel mult obligații de drept, cu probabile sancțiuni. În această situație, nu ne rămîn decît *argumente de convingere a părților în litigiu și a binevoitorilor adepți spre o ANGAJARE MORALĂ, ca unică soluție posibilă.*

Deschidem seria argumentelor printr-o concluzie a lui Arnold Toynbee, unul dintre cei mai competenți istorici ai lumii. „Este posibil, spune el, ca pentru orice societate a oricărei epoci, un scop moral să fie totdeauna cerința decisivă pentru viitorul său. În orice situație, fără nici o îndoială, cerința de ordin moral mai mult decît de ordin fizic este cea care confruntă astăzi propria noastră societate“¹. Încălcarea cerințelor de ordin moral în Cipru și Liban, cu apelul la mijloacele de forță, a determinat cunoscuta deteriorare a situației, cu pierderi considerabile de ordin material și uman.

În problema Transilvaniei, spre o angajare morală s-a orientat și L. Kossuth, dar în exil, adică numai atunci cînd n-a mai dispus de forțe fizice. În această situație, „Kossuth, în scrisoarea sa către președintele Statelor Unite a declarat că națiunea sa este gata pentru a servi intereselor umanității și ale civilizației, pe care națiunea americană a reușit de prima dată să le reprezinte atît de glorios“².

Numeroase practici politice ale trecutului istoric vădesc că, în spirit tradițional, *dreptul istoric este un drept al războiului*, străin de noțiunea propriu zisă de „drept“, prin care dreptul istoric poate evolua și se poate institui ca un drept al păcii. În spiritul acestui *nou drept istoric al păcii*,

1. Arnold Toynbee, *L'Histoire*, Gallimard, Paris, 1951, p. 231.

2. Györgyi Szabad, *Kossuth on the political system of the United States of America*, în *Études Historiques hongroises*, vol. I. Akadémia Kiadó, Budapesta, 1975, p. 521.

se impune ca părțile în litigiu să părăsească — în relațiile externe — epopeele legendare, miturile și mistificările, pentru a se orienta spre înțelepciunea mai puțin spectaculoasă dar deplin salvatoare. Ne alăturăm astfel întru totul sociologul maghiar István Kende care, la încheierea statisticii celor 97 de războaie din perioada 1945—1968 apreciază ca simptom contemporan „persistența forței“, calificându-o drept un „act demențial“. Riposta unui astfel de act, nu poate fi altceva mai pertinent decât *actul sapiențial*, pe care-l aplaudăm la cei ce-l găsim, căutînd să-l susținem cît mai convingător în sprijinul afirmării și instaurării dreptului păcii.

În perioada cînd gloria istorică se reducea la lupte de cuceriri teritoriale și asupriri, în care unele drepturi istorice își mai caută și azi sprijin, *Erasmus* lansa lozincă : „*Dezarmați antagonismele naționale !*“. Era convins de capacitatea oamenilor de „a cîștiga o conștiință a solidarității lor peste hotarele geografice și lingvistice“ după cum Jacques Chabannes, care a reactualizat astfel pe Erasmus, crede că „vine ziua cînd popoarele vor înțelege că se impune a se reglementa problemele de interes general înainte de a-și apăra interesele particulare“³.

Tot în sprijinul deconectării tensiunilor și a purificării spiritelor de otrava revanșelor, Jacques Chabannes amintește de mesajul unor intelectuali francezi, printre care : Marcel Achard, Georges Auric, Jean Cocteau, Daniel Rops, Josep Delteil, Roland Dorgelès, Jean Quéhenno, Jacques de Lacretelle, Maurice Martin du Gard, Jules Romains, Armand Salacrou, Bernard Zimmer și alții. Din textul reprodus al mesajului reținem : „La ora cînd Europa are de ales între a se organiza sau a pieri, ea nu se poate organiza decît prin pacificarea spiritelor și a uitării resentimentelor. Intelectualii francezi semnatari se ridică cu vigoare, în orice țară ar avea loc, împotriva agitațiilor de război întretinute de ațîțătorii interesați în dezordine, orbi și criminali. Ei declară că fiecare trebuie să-și asume sub acest aspect responsabilitățile sale totale“⁴.

E demn de luat în considerare un astfel de act teoretic, cît timp este în perfectă concordanță cu ceea ce Franța a realizat practic prin exemplul demn de istorie, al acordului cu R.F.G. Depășind străvechi prejudecăți și grave dificultăți de actualitate, Franța a reușit MODELUL TRECERII DE LA DREPTUL TRADIȚIONAL ISTORIC, FAVORIZÎND RĂZBOIUL, LA NOUL DREPT ISTORIC, POSTULAT AL PĂCII.

Această evoluție nu este, deci, un simplu deziderat, ci o caracteristică a dreptului internațional contemporan, confirmată de documente și acțiuni diplomatice. În acest sens, o dovadă evidentă stă *Convenția de la Viena*, încheiată la 23 mai 1969, care, în articolul 53, prevede următoarele : „Este nul orice tratat care în momentul încheierii sale este în conflict cu o normă imperativă de drept internațional general. În aplicarea prezentei convenții, se socotește ca fiind o normă de drept internațional general, o normă acceptată și recunoscută de comunitatea internațională a statelor...“. Profesorul de drept internațional Edwin Glaser,

3. Jacques Chabannes. *L'Europe au 3000 ans d'espoir*, Editions France-Empire, Paris, 1978, p. 189.

4. *Ibidem*, p. 256.

comentînd această Convenție, face justa apreciere : „Dreptul la securitate, ca și dreptul la pace în relațiile internaționale, este de esența legalității internaționale contemporane“⁵. Luînd drept bază marele adevăr formulat de savantul maghiar Albert Szent-Györgyi că *cu creionul mic, adaptat la focul cavernei, oamenii nu pot înțelege focul mare atomic*, se impune mutația de gîndire în care, antrenînd creierul mare, să ne angajăm a soluționa problemele umane, fără a periclita umanitatea. Poate că astfel vom depăși ceea ce G.R. Urban numește „miopia colectivă“ care ar fi „păcatul original al umanității“. Se poate vorbi de o miopie colectivă în toate marile probleme nesoluționate și în toate situațiile absurde în care umanitatea se complăce, printre care și litigiile conviețuirii omului alături de om pe diferite considerente, în general prea puțin justificate.

În spiritul vremii, rămîn încă valabile : ideea națională victorioasă în secolele XVIII—XIX, ca și principiul autodeterminării naționalităților de după primul război mondial, cu condiția de a fi adaptate principialității umanismului contemporan, tot mai autoritar la acest sfîrșit de secol și cu perspectiva unei victorii depline în secolul XXI. Luînd drept bază justa apreciere a istoricului Ion Lupaș : „Față de principiul feudal al tiraniei teritoriale, războiul (prim) mondial a pus în lumină importanța, mărimea și forma dinamică a PRINCIPIULUI NAȚIONAL“⁶, putem aprecia că *al doilea război mondial a impus vieții politice mondiale PRINCIPIUL UMANISMULUI INTERNAȚIONAL*. Dacă principiul teritorialității a fost preponderent în Evul Mediu, urmat de principiul naționalității și de cel actual al umanismului, este logic ca o problemă curentă să nu mai poată fi soluționată fără a ține cont de spiritul ultimului principiu. Cele două principii anterioare n-au dispărut, dar nu mai pot fi tiranice și nici decisive. Popoarele trăiesc încă pe teritorii delimitate și sînt organizate după criteriile naționale, dar nu mai pot conviețui decît în temeiul respectului umanității. Drept dovadă, printre altele, amintim, *substituirea conceptului de teritorialitate, propriu Evului Mediu, cu cel, atît de actual de cooperare*, despre care, dintr-una din lucrările ce i s-au consacrat, aparținînd lui Paul Taylor, reținem : „Fiecare teorie sau fiecare cercetare teoretică poate duce la intuiții unice care devin puncte de pornire valabile pentru evaluări și cazuri similare ; fiecare teorie sau fiecare cercetare teoretică poate fi de asemenea un punct de pornire valabil pentru dezvoltarea de strategii prin care conflictele din lume pot fi analizate, controlate și în cele din urmă eliminate ; spre un atare scop trebuie să-și îndrepte atenția și eforturile atît omul de știință ca teoretician cît și omul politic ca practician“⁷.

Date fiind proporțiile, distrugerile și consecințele inimaginabile ale unei viitoare conflagrații mondiale, am deschis dezbaterea problemei dreptului istoric sub auspiciile imperativului formulat de Kant : „Starea

5. Edwin Glaser, *Securitatea și Cooperarea europeană în lumina dreptului internațional contemporan*, în „Revista Română de Drept“, nr. 2, 1971, p. 42.

6. Ion Lupaș, *Factorii istorici ai vieții naționale românești*, Institutul „Ardealul“, Cluj, 1921, p. 4.

7. Paul Taylor, *Internațional Co-operation Today*, Elek Books, London, 1971, p. 156.

de pace trebuie creată“. Drept elemente structurale ale argumentării, am apelat la câteva din principiile etice competente a fundamenta și a justifica norme de drept internațional, menite a crea climatul ETICISMULUI JURIDIC : al înțelegerii, cooperării și al păcii în viața politică internațională.

Dreptul istoric tradițional a explorat documentele istorice și a fost susținut de conștiința națională. DREPTUL ISTORIC AL PĂCII nu renunță dar subordonează aceste postulate, încercînd un *salt calitativ, prin cooptarea și integrarea principiilor etice, spre o conștiință planetară, expresie vie a umanismului contemporan.*

S-ar putea ca atari aspirații vizînd PACEA ETERNĂ să ne claseze în rîndul utopiștilor, ceea ce nu mai este atît de compromițător, cît timp Xavier Sallantin îi onorează pe utopiști cu aprecierea : „Idealul lor n-a fost susceptibil de a se realiza cîndva. Dar, astăzi, utopia trebuie să devină realitate sub amenințarea pedepsei cu moartea pentru specia umană“⁸. Dacă anumite eșecuri sînt inevitabile pe calea realizării unor atari aspirații, niciodată nu se va putea spune că s-a greșit sau că s-a făcut prea mult pentru instaurarea păcii în lume.

LE DROIT HISTORIQUE COMME LE DROIT DE LA PAIX

R e s u m é

L'auteur affirme que, dans le passé, le droit historique a constitué souvent le fondement des prétextes de guerre. On propose une nouvelle acception : *le droit historique de la paix correspondant à la prépondérance de l'humanisme contemporain.*

Du principe de la territorialité, caractéristique au Moyen Âge et du principe national du XIX-e et du XX-e siècles, on propose le passage vers le principe de l'humanisme international comme fondement de la résolution pacifique de tous les différends.

Le nouveau droit historique de la paix suppose la cooptation et l'intégration des principes éthiques dans le but de réaliser une conscience planétaire pertinente à l'institution de la paix.

---

8. Xavier Sallantin, *L'Épreuve de Force*, Cahier, nr. 2, Paris, Octobre, 1970, p. 93, vol. I.